

Autoreferat

1. **Imię i nazwisko:** Zuzanna Grębecka

2. **Posiadane dyplomy i stopnie:**

Lipiec 1999 – tytuł magistra etnologii (specjalność: Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne) w Katedrze Etnologii i Antropologii Kulturowej na Wydziale Historii Uniwersytetu Warszawskiego, nadany na podstawie pracy magisterskiej *Ludowa wizja komunizmu i propagandy komunistycznej na podstawie badań na Brzławszczyźnie w latach 1996-1998*, napisanej od kierunkiem prof. dr hab. Anny Zadrożyńskiej.

Marzec 2006 – stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, nadany uchwałą Rady Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy doktorskiej *Słowo magiczne poddane technologii. Magia ludowa w praktykach współczesnej kultury popularnej na pograniczu polsko-białorusko-litewskim*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Rocha Sulimy

3. **Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:**

1999-2000 – studia doktoranckie w Katedrze Aksjologii Ogólnej i Socjologii Moralności w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego.

2000-2004 – studia doktoranckie w Instytucie Kultury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

2006-2007 – asystent w Instytucie Kultury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

2007-2017 – adiunkt w Instytucie Kultury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

4. **Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):**

4.1. **tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:**

Obcy w mieście. Żołnierze radzieccy w pamięci, doświadczeniu i opowieści leżących

4.2. **autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa:**

Zuzanna Grębecka, *Obcy w mieście. Żołnierze radzieccy w pamięci, doświadczeniu i opowieści leżących*, Libron, Kraków 2016

4.3. **omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:**

Zuzanna Grębecka

Moje zainteresowania naukowe od lat oscylują wokół problematyki „cywilizacji komunizmu” i jej wpływu na dzisiejszy kształt Europy Środkowo-Wschodniej, przy czym szczególną uwagę przywiązuję do zjawisk z zakresu współczesnej i tradycyjnej kultury duchowej, kultury popularnej i pamięci. Posługuję się przede wszystkim etnograficznymi narzędziami badawczymi (wywiad etnograficzny i obserwacja), a jako wiodącą perspektywę przyjmuję antropologię, jednak w swojej praktyce nie ograniczam się do eksploracji terenowych, uwzględniam szersze konteksty kulturowe, w szczególności historyczne i społeczne, czerpię też z metodologicznego dorobku *memory studies*. Choć nie utożsamiam się w pełni z antropologicznym zwrotem ku działaniu, moje badania zyskują czasem wymiar animacyjny, w którym, obok zaangażowania na rzecz badanej społeczności i pogłębienia relacji z badanymi, dostrzegam też walory eksperymentu etnograficznego. Biorąc to wszystko pod uwagę, sytuuję swoją praktykę i postawę badawczą w obrębie szeroko rozumianego kulturoznawstwa.

W pracy magisterskiej analizowałam ludowe wyobrażenia i mityzacje związane z ideologią, praktyką i propagandą komunistyczną, jakie wytworzyły się na wsiach północno-zachodniej Białorusi. Rozprawa doktorska omawiała zjawisko współczesnej magii ludowej występującej zarówno w swoim macierzystym środowisku wiejskim, jak i w mediach kultury popularnej (czasopisma, poradniki, Internet). Wpisuje się to w projekt antropologii komunizmu i postkomunizmu, który od lat realizuję na różnych polach.

Niniejsza rozprawa jest bezpośrednim efektem prowadzonych przeze mnie od 2010 roku badań etnograficznych poświęconych pamięci o prawie półwiecznym okresie stacjonowania w Legnicy wojsk radzieckich, oficerskich rodzin i cywilnych służb pomocniczych. Pomysł badawczy zrodził się z fundamentalnego dla etnologii, antropologii kulturowej czy, szerzej, badawczej refleksji nad kulturą poczucia zetknięcia z nieznaną, obcą sytuacją, pytania o *modus vivendi* obcej nam wspólnoty, które zaczęłam sobie zadawać, myśląc o powojennej sytuacji Legnicy. W tym przypadku pytanie dotyczyło codzienności życia w podzielonym mieście, mieście, będącym ewenementem na skalę europejską, bo choć garnizony radzieckie znajdowały się w wielu miejscach, to w Legnicy mieliśmy do czynienia z szeroko rozbudowaną infrastrukturą, obejmującą obok obiektów mieszkalnych i *stricto* wojskowych także szpitale, sklepy „tylko dla obywateli ZSRR”, zakłady produkcyjne, szkoły, kino, teatr, obiekty sportowe, linię autobusową, a także gazetę i przez jakiś czas rozgłośnię radiową. Społeczność legnickich obywateli ZSRR obejmowała wojskowych i cywilów (rodziny, służby pomocnicze), dorosłych i dzieci, była też zróżnicowana etnicznie i narodowościowo. A przy tym, inaczej niż na przykład w Bornem Sulinowie, współzamieszkiwała polskie miasto – wiele budynków sąsiadowało z polskimi, oprócz zamkniętych obszarów istniały też budynki wspólnie zamieszkiwane przez rodziny polskie i radzieckie.

Przemiana pomysłu w realizowany projekt badawczy była możliwa dzięki objęciu przeze mnie w roku akademickim 2009/2010 warsztatu etnograficznego, skierowanego do studentów Instytutu

Zuzanna Gąbriel

Kultury Polskiej. Już pierwszy wyjazd terenowy w lutym 2010 roku wskazał jednoznacznie, że zasadne jest podjęcie dłuższych badań. Od 13 czerwca 2011 do 12 czerwca 2013 realizowałam grant NCN *Legnica – pamięć podzielonego miasta* (N N109 186140), z czasem badania – trwające do dziś – zyskały też wymiar *action research* poprzez uzupełnienie ich elementami animacyjnymi.

Oczywistym jest, że etnograf, który decyduje się badać rzeczywistość minioną – a okres „radzieckiej Legnicy” został zamknięty 16 września 1993 roku wraz z opuszczeniem miasta przez ostatnich żołnierzy dawnej Armii Radzieckiej – nie ma do niej bezpośredniego dostępu. W efekcie tematem moich badań jest pamięć i wspomnienie, opowieść o przeszłości porządkowana i konstruowana z dzisiejszego punktu widzenia. Zmusza to także do rozszerzenia metod i narzędzi badawczych poza podejście czysto etnograficzne. Stąd też wyniki moich badań nie dotyczą tego „jak było”, lecz tego, „jak ludzie pamiętają i są skłonni opowiadać, że było”. Temu właśnie poświęcam sporo dociekań badawczych, a także pierwszą część niniejszej książki. Idąc za koncepcją gatunków mowy Michaiła Bachtina, a także za rozpoznaniem sposobów konstruowania narracji wspomnieniowych Haralda Weizera, staram się przedstawić katalog głównych stylów wspomnienia „Małej Moskwy”. Interesujące wydaje się tu ukazanie poszczególnych włókien składających się na splot legnickiej pamięci zbiorowej – może to służyć ukazaniu niespójności, pęknięć i niekonsekwencji pojawiających się w obrębie nawet jednostkowej pamięci biograficznej, a także zilustrowaniu wzajemnych wpływów pamięci biograficznej i pamięci zbiorowej. Wskazuje to, że legnicka pamięć zbiorowa, mimo że minęło już ponad dwadzieścia lat, jest ciągle *in statu nascendi*: część jej nosicieli skupia się na własnym lub rodzinnym doświadczeniu, które generalizuje, część przejawia zewnętrzne tendencje, zgodnie z którymi porządkuje i interpretuje wspomnienia. Niejednorodność pamięci zbiorowej pozornie daje każdemu możliwość odnalezienia się w niej, w efekcie może jednak prowadzić do konfliktów i rozpadu na mniejsze wspólnoty pamięci.

Dużą rolę w konstruowaniu pamięci zbiorowej odgrywają nośniki pamięci (zgodnie z nomenklaturą Marcina Kuli), którymi mogą być zarówno obiekty materialne – spuścizna architektoniczno-urbanistyczna, pamiątki, miejsca upamiętnienia – jak i wydarzenia rocznicowe czy artystyczne wizje przeszłości. W przypadku Legnicy generują one wyraźne dyskusje społeczne, mogą stać się osią konfliktów lokalnych (jak Pomnik Wdzięczności dla Armii Radzieckiej), ale i pogłębiać zainteresowanie minionymi czasami (jak film Waldemara Krzystka *Mała Moskwa*). W sytuacji, gdy pamięć zbiorowa dopiero się kształtuje, wpływ nośników pamięci jest szczególnie zauważalny. Moje badania pokazują, jak to, co Lech M. Nijakowski określa jako alternatywne polityki pamięci i sytuuje w opozycji wobec centrum, na lokalnym gruncie zyskuje status dyskursu oficjalnego, a zatem może rodzić aktywności o charakterze Foucaultowskiej kontr-pamięci – nawet gdy w perspektywie oficjalnej państwowej polityki pamięci (czy też polityki historycznej) to właśnie owe alternatywne polityki byłyby przejawami kontr-pamięci.

Juliana Górnika

Przyjmując charakteryzowaną przez Grzegorza Godlewskiego badawczą „strategię radaru”, podążając za dynamiką procesu badań, z czasem coraz wyraźniej zaczęłam dostrzegać „luki narracyjne” i spory o pamięć. Unaocznily mi się stereotypy związane z „narracją męską” i „narracją kobiecą” sprawiające, że w pewnych sytuacjach oficjalnych (*vide* obchody 20. rocznicy wyjścia wojsk (post)radzieckich z miasta) głos kobiecy – kobiece opowieści – nie miał swojej reprezentacji. Inną kwestię stanowią przyczyny braku zainteresowania niektórych rozmówców czasami radzieckiej Legnicy rozumianymi jako czasy dominacji Wielkiej Historii – można tu mówić o skupieniu na osobistych przeżyciach rozmówców i prywatyzacji przeszłości. Ważne wydają się też powiązania między nostalgią a zapomnieniem/wyparciem części wspomnień, które wpływają na kształt i treść narracji o przeszłości – „wyglądanie kantów” i unikanie ukazywania sytuacji konfliktowych. Pozwala to ukazać pracę pamięci nostalgizującej i kontekst konstytuowania się przeciwstawnej wobec niej kontr-pamięci.

W efekcie monografia *Obcy w mieście* składa się z trzech części. Pierwsza, zatytułowana *Mozaika pamięci*, jest omówieniem wybranych stylów/gatunków wspomnienia o radzieckim okresie w dziejach miasta. Analizuję tu dziewięć typów budowania narracji wspomnieniowej: nostalgizację, martyrologię, heroizację, opowieści przygodowe, humanizm, opowieści winy i wstydu, egzotyzację, bareizację i banalizację. Nie są to jedyne sposoby opowiadania o radzieckich czasach w Legnicy, te jednak wydają mi się najważniejsze. Druga część – *Ślady przeszłości* – poświęcona jest różnym formom zmysłowego powrotu do przeszłości: poprzez przywoływanie niegdysiejszych wspomnień sensualnych, obcowanie z tkanką miasta, koncepcje utworzenie Muzeum Zimnej Wojny, akcje animacyjne, społeczne i artystyczne, spektakle i filmy obrazujące dawną rzeczywistość. Część trzecia – *Ścieżki obok drogi* – rekonstruuje „głosy osobne”: mało wyrazisty w publicznej dyskusji głos kobiet, a także głosy przeciwników „dobrej pamięci” o tamtych czasach i głosy tych, dla których ówczesna rzeczywistość nie jest istotna.

Należy tu wyraźnie podkreślić, że żaden fragment książki nie był wcześniej publikowany, nie jest też powieleniem wcześniejszych omówień. Jest ona jednak niewątpliwie kontynuacją i rozwinięciem moich wcześniejszych zainteresowań, koresponduje też z tekstami o bardziej teoretycznym, a mniej empirycznym charakterze, ogłaszanymi przeze mnie drukiem tak wcześniej, jak i w trakcie prowadzenia badań terenowych w Legnicy. Chodzi tu przede wszystkim o kwestie stylów wspomnienia czasów komunistycznych, o czym pisałam w artykule *Między śmiechem a nostalgią – powroty do komunistycznej przeszłości* (2010), o wykorzystywanie doznań zmysłowo-somatycznych do budowy narracji o komunistycznej przeszłości, co omawiałam w tekście *Komunistyczne powidoki. Doznania zmysłowe w relacjach wspomnieniowych o komunizmie* (2014) czy też o specyfice codzienności jako obszaru etnograficznych eksploracji, na czym skupiałam się w opracowaniu *Komunistyczna codzienność – obszar zainteresowań i praktyka badawcza* (2013). Z kolei pewne aspekty szeroko rozumianego wywiadu etnograficznego, jakie ujawniły się wyraźnie podczas badań w

Anna Grybicka

Legnicy, w rozprawie habilitacyjnej tylko wzmiankowane, stały się tematem publikacji *Legnickie opowieści o PRL-u. Prowadzenie wywiadu etnograficznego jako praktyka profesjonalna i międzyludzka* (2016). Wszystkie te teksty poruszają teoretyczne zagadnienia, materiał legnicki, jeśli się w nich w ogóle pojawia, stanowi tylko egzemplifikację szerszych tez, dotyczących antropologii komunizmu – dlatego nie włączam ich do osiągnięcia, na podstawie którego ubiegam się o habilitację. Wspominam je tu, by pokazać, że monografia *Obcy w mieście* jest konsekwencją moich głębszych zainteresowań naukowych.

Ważne jest dla mnie, że choć przedstawiana książka jest zamkniętym omówieniem, będącym pokłosiem projektu badawczego „Legnica – pamięć podzielonego miasta”, i w tym sensie stanowi tylko jedno z realizowanych przeze mnie zadań badawczych, to skupia w sobie jak w soczewce wiele spośród zagadnień, jakie interesowały mnie od czasu uzyskania stopnia doktora, a nawet i wcześniej. Między innymi z tego powodu wskazuję ją jako osiągnięcie pozwalające mi wystąpić o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego. Przede wszystkim jednak jest to najpełniejsze opracowanie wyników prowadzonych przeze mnie przez siedem lat badań etnograficznych, będących empiryczną realizacją koncepcji antropologii komunizmu i postkomunizmu.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych), a ponadto dydaktycznych i popularyzatorskich:

5.1. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

5.1.1. Projekt legnicki

Oprócz wskazanej jako osiągnięcie rozprawy wyniki swoich legnickich badań prezentowałam w formie publikacji, wystąpień konferencyjnych, a także różnych form popularyzatorskich. Założenia projektu i wstępne wyniki opisałam w artykule *Opowieści podzielonego miasta. Raport z badań etnograficznych w Legnicy w latach 2010-2013* opublikowanym w lokalnym czasopiśmie naukowym („Szkice Legnickie”, 2013), a także w licznych referatach konferencyjnych: *Legnica – przyczółek radzieckiego imperium na polskiej prowincji* (2011); *Oprawcy czy ofiary? Obraz żołnierzy Armii Radzieckiej i pracowników służb pomocniczych stacjonujących w Legnicy w pamięci mieszkańców miasta* (2012); „Radziecka” Legnica - pamięć i polityka (2012); „Druga Moskwa”. *Polsko-radziecka koegzystencja w Legnicy we wspomnieniach mieszkańców* (2014); „Rosjanie”, „Ruscy”, „kacapy” – określenia stosowane wobec obywateli ZSRR w narracjach wspomnieniowych o „Małej Moskwie” (2014); *Mała Moskwa. Wielka historia. Wieloetniczna Legnica podzielona radzieckim murem* (2014); „Cisza, głusza, żadnego samolotu, żadnego lotniska” – Legnica po wyjściu wojsk (post)radzieckich we wspomnieniach mieszkańców (2014); *Kontestacja "Małej Moskwy". Kontrowersje wokół radzieckiej przeszłości Legnicy* (2015). Prezentowane w referatach (ale nie publikowane) wyniki cząstkowe po rozszerzeniu i pogłębieniu weszły w skład omawianej wcześniej rozprawy.

Muzonne Grybecka

Szczególną rolę odgrywa monografia napisana wspólnie z jednym spośród uczestników badań, Jędrzejem Bursztą. Zgodnie z tytułem: *Mówiono "druga Moskwa". Wspomnienia legniczan o stacjonowaniu wojsk radzieckich w latach 1945-1993. Źródła etnograficzne* (2015), stanowi ona szerszą prezentację materiałów uzyskanych w trakcie badań, uporządkowanych w sześciu blokach tematycznych: a) ogólne refleksje związane z obecnością wojsk radzieckich, b) handel, c) kobiety i miłość, d) dzieciństwo, e) inne płaszczyzny bliższych kontaktów, f) okres wychodzenia wojsk z miasta i podsumowanie czasów „radzieckiej Legnicy”. Motywacją przygotowania takiej publikacji była konstatacja, że zazwyczaj zaledwie ułamek materiałów zgromadzonych w efekcie badań etnograficznych trafia do szerszego odbiorcy, większość pozostaje w archiwum. W odczuciu moim i mojego współpracownika stanowi to nie tylko stratę dla środowiska naukowego, które nie zyskuje głębszego wglądu w sam materiał, zapoznając się głównie z jego interpretacjami zawartymi w publikowanych analizach, ale jest też do pewnego stopnia złamaniem paktu zawartego z badanymi, którzy powierzając swoje wypowiedzi – w tym wypadku wspomnienia – badaczom mogą spodziewać się potraktowania ich z większym zainteresowaniem. Ponadto w omówieniach wypowiedzi rozmówców są zazwyczaj zdominowane przez tekst odautorski, co wyraża się nawet wizualnie – w użyciu mniejszej czcionki dla cytatów z wywiadów. Choć sama stosuję tę konwencję w innych publikacjach, tu zdecydowaliśmy się odwrócić porządek: zarówno jeśli chodzi o objętość tekstu, jak i wielkość czcionki dominuje tu głos badanych, podczas gdy autorzy-antropolodzy występują tylko w roli komentatorów. Przedsięwzięciu temu patronują głównie koncepcje antropologii codzienności Rocha Sulimy i postulaty etyczno-metodologiczne Joanny Tokarskiej-Bakir. Książka była nominowana do nagrody „Legnicka Książka Roku”.

Odrębne rozpoznania przynoszą teksty *„Legnicka Stokrotka” – o kreacji mitu Pomnika Wdzięczności dla Armii Radzieckiej w Legnicy* (2012) i *Polsko-radzieckie relacje sportowe we wspomnieniach mieszkańców Legnicy* (2015). Pierwszy z nich stanowi szerokokontekstową analizę nadesłanego mi anonimowego amatorskiego wiersza o Pomniku Wdzięczności dla Armii Radzieckiej stojącym w centrum Legnicy, drugi – zgodnie z tytułem – koncentruje się wokół wspomnień o polsko-radzieckich kontaktach sportowych.

Część uczestników badań grantowych – Jędrzej Burszta, Maja Dobiasz, Anna Gańko, Maria Kowalcwska, Marcin Krassowski – utworzyła wraz ze mną nieformalny zespół badawczy Spółdzielnia Etnograficzna. Kontynuuje on badania związane tematycznie z grantem, ale też realizuje nowe zadania, jak np. badania prywatnych ośrodków kultury wraz z Fundacją Ari Ari w ramach projektu Wrocław Europejska Stolica Kultury 2016.

5.1.2. Antropologia komunizmu

Jak już pisałam, badania legnickie są efektem moich zainteresowań szeroko rozumianą antropologią komunizmu i postkomunizmu. Pierwszą ich realizacją było przygotowanie pracy

Lucylna Gąbicka

magisterskiej o ludowej wizji komunizmu i propagandy komunistycznej. Część materiałów zebranych podczas badań prowadzonych na potrzeby magisterium wykorzystałam już po obronie doktoratu przygotowując artykuły *Lenin jako bohater kulturowy antywspólnoty. Na podstawie materiałów etnograficznych z zachodniej Białorusi z lat 1996–1999* i *Gagarin nad kolchozem. Nowe i stare wątki w ludowej kosmologii*. W tym drugim omawiałam wierzenia łączące podróże kosmiczne z podróżami w zaświaty, a kosmitów z duszami zmarłych.

Związki mojego doktoratu, poświęconego współczesnej magii ludowej w krajach postsowieckich (Białoruś, Litwa, Rosja, Ukraina) i jej popkulturowemu wcieleniu, z antropologią komunizmu i postkomunizmu mogą wydawać się nieoczywiste. Jednak zarówno w rozprawie doktorskiej, jak i w wydanej następnie monografii (*Słowo magiczne poddane technologii. Magia ludowa w praktykach postsowieckiej kultury popularnej*, 2007) wskazywałam na bardzo istotną dla charakteru badanej przeze mnie magii kondycję duchową i wzorce komunikacyjne społeczeństw postkomunistycznych, związane z „pierekówką dusz” dokonywaną w systemie socjalistycznym. Owe mentalne relikty poprzedniej epoki ujawniają się też w analizie specyfiki rosyjskojęzycznych stron fanowskich poświęconych Lucasowskiemu rycerzom Jedi (*Jedi postsowieckich galaktyk*, 2009) – w niektórych wypowiedziach członków fandomu widać wyobrażenia kolektywizmu wywodzące się z takich powieści jak *Timur i jego drużyna*. Z kolei bezpośrednią kontynuacją materiałową rozprawy doktorskiej był artykuł *www.magia. Polskie i rosyjskie oblicze zjawiska* (2009).

Za szczególnie istotne w moim dorobku uważam artykuły o charakterze teoretycznym, poświęcone różnym aspektom badań „cywilizacji komunizmu”. Obok programowego artykułu *O potrzebie antropologii komunizmu. Rozpoznanie wstępne* (2010), w którym zarysowywałam swoje koncepcje dotyczące tej subdyscypliny, można tu wymienić przywoływane wcześniej teksty dotyczące komunistycznej codzienności jako obszaru badań, roli doznań zmysłowych w narracjach o minionej epoce, uwarunkowaniom badań etnograficznych prowadzonych w tym obszarze, a także różnym gatunkom wspomnień o czasach komunizmu. Ten ostatni temat poruszałam w referatach konferencyjnych: *Heroizacja i deprecjacja jako strategie opowiadania o doświadczeniu życia w PRL* (2010) i *Kontr-pamięć, polifonia pamięci, polityka historyczna – strategie wspominania czasów PRL-u (na przykładach z badań etnograficznych)* (2016). Do tekstów o charakterze teoretycznym zaliczam też analizę pojęcia „folklor totalitarny” (*Totalitarny folklor komunistyczny – różne sposoby rozumienia terminu*, 2010) oraz dwa artykuły: *Komunistyczne głupoty. O pewnym mechanizmie dyskredytowania* i *Między swojskością a obcością – antropologia komunizmu wśród subdyscyplin antropologii kulturowej* (w druku). Prace te układają się w ciąg doprecyzowań zakresu i specyfiki subdyscypliny naukowej, jaką jest antropologia komunizmu – i z taką intencją były pisane. Ich empiryczną egzemplifikacją jest wskazana przeze mnie jako główne osiągnięcia monografia *Obcy w mieście*.

Luizanne Gębska

Obok rozpoznania teoretycznych zajmowałam się też kwestiami bardziej szczegółowymi, jak socjalistyczna architektura i urbanistyka. Opublikowałam artykuł analizujący internetowe dyskusje wokół Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie (*Axis mundi i rany symboliczne*, 2007), wykorzystaniem kategorii chaosu i ładu do konstruowania wyobrażeń na temat przestrzeni miejskiej (*Przeszłości cień dłoń nasza zmiata. Chaos i ład jako operatory wartościowania przestrzeni*, 2007) oraz specyfiką „szaty informacyjnej” i sposobów upamiętniania przeszłości w mieście postradzieckim na przykładzie Wołgogradu (*Palimpsest stalingradzki*, 2010). Z kolei omawiając współczesne legendy miejskie związane z czasami Polski Ludowej rozpatrywałam między innymi opowieści wierzeniowe dotyczące przestrzeni Warszawy i Legnicy (*Чёрная «Волга» и голые негритянки: современные мифы, городские легенды и слухи о временах Польской Народной Республики*, 2013). Wątek miejskim poświęcony był też referat konferencyjny *O Nowej to Hucie piosenka – mit budowy i odbudowy w piosence socjalistycznej (Nowa Huta i Warszawa)* (2009).

Innym polem moich zainteresowań w obszarze antropologii komunizmu są obyczajowe powieści młodzieżowe. Poświęciłam im referat konferencyjny *Czas paladynów. Bohaterowie prozy młodzieżowej w PRL* (2009) i dwa artykuły. W pierwszym analizowałam kolektywistyczny charakter przedstawianych w nich więzi międzyludzkich (*Kolektyw a jednostka w literaturze dla młodzieży doby Polski Ludowej*, 2011), w drugim zaś skupiłam się na sferze obyczajowości erotycznej, która okazała się w istocie być przedstawiana bardzo konserwatywnie i w sposób reprodukujący stereotypy związane z płcią kulturową (*Erotyka i seksualność w polskiej socjalistycznej powieści młodzieżowej*, 2012).

Prowadzę też wywiady dotyczące dzieciństwa w ostatniej dekadzie Polski Ludowej, dla którego kłamrę stanowią wprowadzenie stanu wojennego i wybory 4 czerwca 1989 roku (badanymi są osoby z roczników 1974-1977). Na podstawie zgromadzonego materiału wygłosiłam referat *Dzieciństwo w cieniu nuklearnego zagrożenia* (2016), poświęcony wspomnieniom o katastrofie elektrowni atomowej w Czarnobylu, opublikowałam też artykuł „*Leci bomba leci*” – „atomowe” lęki dzieci w latach osiemdziesiątych XX w. (2017), omawiający dziecięcą recepcję propagandy związanej z zagrożeniem konfliktem nuklearnym.

Współredagowałam też dziewięć tomów zbiorowych poświęconych różnym zagadnieniom wiążącym się z antropologią komunizmu, takim jak przestrzeń miejska (*Miasta Nowych Ludzi. Architektoniczna i urbanistyczna spuścizna komunizmu*, t. 1 i 2, Warszawa 2007; *Pałac Kultury i Nauki. Między ideologią a masową wyobraźnią*, Kraków 2007 oraz *Pejzaże i znaki totalitaryzmu*, Bydgoszcz 2010), kultura popularna (*Popkomunizm – doświadczenie komunizmu a kultura popularna*, Kraków 2010), wzorce i antywzorce osobowe (*Komunistyczni bohaterowie. Tradycja, kult, rytuał*, Kraków 2011 oraz *Komunistyczni bohaterowie. Przemiana, bunt, odrzucenie*, Warszawa – Kraków 2012), doświadczenia cielesne (*Zmysłowy komunizm. Somatyczne doświadczenie epoki*, Warszawa –

Zuzanna Górska

Kraków 2014) oraz zjawiska spoza głównego nurtu (*Komunizm na peryferiach. Rubież ideologii i rzeczywistości społecznej*, Warszawa – Kraków 2013).

5.1.3. Inne pola badawcze

Moje zainteresowania badawcze dotyczą takich orientacji w badaniach kultury jak antropologia słowa, antropologia miasta, antropologia zmysłów, *memory studies*, eksploracje kultury popularnej i duchowej, badania kultury Europy Środkowo-Wschodniej. Stąd na przykład mój udział w grancie zespołowym „Praktyki językowe jako praktyki kulturowe w ujęciu antropologii słowa” pod kierunkiem dr hab. Grzegorza Godlewskiego, prof. UW (OPUS, NCN, 2012-2014), w ramach którego napisałam artykuł o prowadzeniu wywiadu etnograficznego jako praktyce profesjonalnej i międzyludzkiej, odnoszący się do doświadczeń legnickich, o którym wspominałam wcześniej.

Interesuję się współczesną kulturą duchową, zwłaszcza manifestującą się w kulturze popularnej. W tym obszarze sytuowała się moja rozprawa doktorska, stąd także referaty „*Futrem do środka*”. *O wilkołakach, wampirach, kobietach i innych anomaliach, Nowe technologie w przepowiedniach o końcu świata* i *Dies irae, dies gratiae – obrazy końca i (nowego) początku świata w przepowiedniach* (2017) – ten ostatni wygłosiłam w ramach międzywydziałowego seminarium „Przyszłości wyobrażone”. Z kolei fascynacja fenomenem *Gwiezdnych wojen* zaowocowała dwoma artykułami: *Człowiek miarą wszechrzeczy? O rasach i gatunkach w odległej galaktyce* i omawianym wcześniej tekstem *Jedi postsowieckich galaktyk*. Połączenie zainteresowań historią najnowszą, polityką i kulturą popularną uwidoczniło się we współredagowaniu przeze mnie numeru „Przeglądu Humanistycznego” (2017), poświęconego kulturowym wyobrażeniom związanym z bronią nuklearną (bombą atomową).

Na pograniczu badania „cywilizacji komunizmu” i kultury popularnej umieścić można dwa referaty o piosenkach i pieśniach wojskowych: *Białe róże i chabry z poligonu – wątek kobiecy w piosence militarystycznej* i *Polskaja i ruskaja wojennaja piesnia – dwie paradigmy*.

Zainteresowania Białorusią, rozszerzone następnie na Litwę, Ukrainę i Rosję, w efekcie sprawiły, że zaczęłam przyglądać się koncepcjom Europy Środkowo-Wschodniej czy Międzymorza, a także wypracowanemu w środowisku „Kultury” paryskiej projektowi ULB. W efekcie współredagowałam monografię *Jerzy Giedroyc: historia – polityka – wiek XX* (Warszawa 2009, z Andrzejem St. Kowalczykiem, Andrzejem Mencwelem, Leszkiem Szarugą). Opublikowałam też artykuły *Atlantydy Słowiańszczyzny* i *Atlantyda i Artek – mit słowiańskiej wspólnoty*. Ten pierwszy zestawia Vincenzowską metaforę Atlantydy z różnymi użyciami tego określenia wobec poszczególnych obszarów Europy Środkowo-Wschodniej (np. Kresy, Prusy Wschodnie, żydowski Konin), co w moim odczuciu buduje pewną narrację o przeszłej wielokulturowości i zmianie polityczno-kulturowej. W drugim kontynuuję te rozważania wskazując na konstruowanie narracji mityzującej wokół takich tworów politycznych jak Jugosławia i Związek Radziecki. Podobnej

Justyna Orłowska

tematyce poświęciłam też referat konferencyjny *Kłątwa Gorbaczowa, czyli nowe podziały na starych pograniczach*.

5.1.4. Badania etnograficzne

Podstawą dużej części moich rozpoznawisk naukowych (a także ważną częścią mojej aktywności dydaktycznej) są badania etnograficzne. W latach 1996-2006 prowadziłam eksploracje na północno-zachodniej i zachodniej Białorusi. Początkowo uczestniczyłam w laboratorium etnograficznym „Biblia ludowa” prowadzonym przez prof. dr hab. Magdalenę Zowczak w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UW, później samodzielne badania związane kolejno z pracą magisterską i doktorską. Dodatkowo w latach 1998-2001 w tym samym terenie prowadziłam badania dotyczące kultury staroobrzędowców. W latach 2005-2009 współpracując z Collegium Civitas prowadziłam badania nad religijnością ludową i wielokulturowością na Podlasiu (okolice Hajnówki). Od 2010 roku realizuję projekt etnograficzny w Legnicy i okolicach. W lipcu 2016 roku wraz z fundacją Ari Ari prowadziłam wywiady w niepaństwowych instytucjach kultury na Dolnym Śląsku. To ostatnie wiąże się z jednym z elementów projektu legnickiego – analizą funkcjonowania i kulturotwórczej roli Prywatnego Muzeum Ludowego Wojska Polskiego i Pamiątek po Armii Radzieckiej im. Ludwika Polańskiego, które prowadzi w Uniejowicach Michał Sabadach.

5.1.5. Nagrody za działalność naukową

W 2007 roku otrzymałam Indywidualną Nagrodę Rektora Uniwersytetu Warszawskiego za osiągnięcia naukowe, a w 2008 roku stypendium naukowe Rektora Uniwersytetu Warszawskiego.

5.2. Działalność organizacyjna

Od początku mojej współpracy z Instytutem Kultury Polskiej włączałam się w działalność o charakterze organizacyjnym. Jeszcze podczas studiów doktoranckich przez cztery lata pełniłam funkcję opiekuna roku.

5.2.1. Specjalizacja „Kultura Europy Środkowej”

Od momentu zatrudnienia na stanowisku asystenta w 2005 roku, współorganizowałam, a później przez cztery lata kierowałam specjalizacją Kultura Europy Środkowej. Dzięki uzyskaniu przeze mnie w 2008 roku dofinansowania z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa projektu „Animacja kultury w realiach Europy Środkowej” możliwe było zaproszenie do współpracy specjalistów z innych jednostek: semestralne wykłady poprowadzili prof. dr hab. Leszek Szaruga, dr hab. Magdalena Bogusławska, dr Katarzyna Kotyńska, Michał Jagiełło.

5.2.2. Aktywność w rekrutacji

Również od drugiego roku studiów doktoranckich brałam aktywny udział w komisjach rekrutacyjnych, początkowo jako członek komisji, potem jako członek i kierownik sekretariatu

Mironna Orszaska

rekrutacji, a w latach 2005-2011 byłam instytucyjnym Pełnomocnikiem ds. Rekrutacji. Później także corocznie zasiadałam w komisjach egzaminacyjnych.

5.2.3. Zespół Badań Kultury Komunizmu w Krajach Europy Środkowo-Wschodniej i na Bałkanach

W roku 2013 zostałam współorganizatorką Interdyscyplinarnego Zespołu Badań Kultury Komunizmu w Krajach Europy Środkowo-Wschodniej i na Bałkanach, któremu obecnie szefuję. Zespół działa na Wydziale Polonistyki, zrzeszając badaczy z Instytutu Kultury Polskiej, Instytutu Sławistyki Zachodniej i Południowej oraz Instytutu Polonistyki Stosowanej.

5.2.4. Organizacja konferencji naukowych

Już podczas studiów doktoranckich zaczęłam brać udział w organizacji konferencji naukowych. We wrześniu 2006 roku weszłam w skład zespołu organizacyjnego międzynarodowej konferencji *Jerzy Giedroyc: historia - polityka - wiek XX*. Rok wcześniej, w listopadzie 2005, we współpracy z Collegium Civitas współorganizowałam konferencję *Pałac Kultury i Nauki: fenomen, wzorzec, konteksty*, a w listopadzie 2006 międzynarodową konferencję *Miasta Nowych Ludzi. Architektoniczna i urbanistyczna spuścizna komunizmu: ujęcie antropologiczne i socjologiczne*. Po doktoracie współorganizowałam siedem konferencji naukowych związanych z antropologią komunizmu: *Komunistyczne rytuały: analizy, konteksty, echa* (kwiecień 2008), *Popkomunizm: doświadczenie komunizmu a kultura popularna* (czerwiec 2008), *Komunistyczni bohaterowie: władcy, święci, towarzysze* (listopad 2009), *Komunizm na peryferiach – rubież ideologii i rzeczywistości społecznej* (marzec 2011), *Zmysłowy komunizm. Somatyczne doświadczenie epoki* (kwiecień 2013), *Kulturotwórcza rola Armii Radzieckiej w Europie Środkowo-Wschodniej i na Bałkanach* (maj 2014) oraz *Komunizmy i kontestacje* (maj 2015). Kolejna konferencja z tej serii jest zaplanowana na listopad 2017 i dotyczy będzie komunistycznych marzycieli. Przy organizowaniu tych konferencji przyświecała mi obok celów poznawczych także chęć przyczynienia się do większej integracji interdyscyplinarnego środowiska badaczy zajmujących się „cywilizacją komunizmu”. Współorganizowałam też związane z badaniami kultury popularnej konferencje *Wojna przeżyta i wyobrażona: obraz wojny w kulturze popularnej* (listopad 2008) i *W cieniu bomby atomowej* (czerwiec 2009), a także związaną z antropologią słowa i praktyk językowych konferencję *Homo narrator. Badanie opowieści o doświadczeniu* (listopad 2010).

5.3. Działalność dydaktyczna

W mojej zawodowej biografii ważną rolę odgrywa dydaktyka. Będąc doktorantką, a następnie pracownikiem Instytutu Kultury Polskiej prowadziłam różnorodne zajęcia kursowe i dodatkowe, część z nich według autorskich programów.

5.3.1. Antropologiczna teoria kultury

Monika Grybecka

Ćwiczenia kursowe z zakresu antropologicznej teorii kultury to „Wiedza o kulturze”, prowadzona dla studentów polonistyki dziennej, wieczorowej i zaocznej, ukrainistyki i białorusistyki. „Antropologia kultury”, przeznaczona dla studentów kulturoznawstwa (IKP) I i II stopnia, „Słowo w kulturze” dla studentów polonistyki, „Antropologia słowa” dla studentów kulturoznawstwa i „Teoria kultury – słowo w kulturze” dla studentów polonistyki. Prowadziłam też w tym zakresie wykłady: „Wiedza o kulturze” dla studentów iberystyki i polonistyki zaocznej, „Teoria kultury” dla studentów logopedii i „Wstęp do wiedzy o kulturze” dla studentów kulturoznawstwa. Programy tych wykładów były autorskimi modyfikacjami wypracowanego wcześniej programu. Całkowicie autorski program realizuję obecnie, prowadząc dla studentów kulturoznawstwa wykład „Klasyczne teorie antropologiczne”.

5.3.2. Antropologia komunizmu, Białoruś i Europa Środkowo-Wschodnia

Badania prowadzone na Białorusi i zainteresowania związane z Europą Środkowo-Wschodnią zaowocowały dwoma autorskimi zajęciami: ćwiczeniami „Historia kultury białoruskiej” i konwersatorium „Pogranicze”, prowadzonymi w ramach bloku ćwiczeń z kultur obcych adresowanych dla studentów kulturoznawstwa. Z kolei z antropologią komunizmu wiąże się seria autorskich konwersatoriów dla studentów kulturoznawstwa: „Antropologia komunizmu z elementami estetyki”, „Estetyka komunizmu” i „Kultura popularna i masowa krajów postsowieckich”.

5.3.3. Praktyka etnograficzna

Moje kompetencje związane z praktyką etnograficzną wykorzystywałam podczas kilku różnych zajęć o autorskich programach. Był to wykład dla studentów iberystyki „Instytucje kultury”, ćwiczenia „Teren i grupa” prowadzone na Studiach Podyplomowych dla Nauczycieli Wiedzy o Kulturze i Animatorów Kultury i proseminarium etnograficzne dla studentów kulturoznawstwa. Prowadziłam też i prowadzę etnograficzne zajęcia warsztatowe, które mają przybliżyć studentom w praktyce metody badań etnograficznych i pozwalają im brać udział w projektach badawczych. Najważniejsze z nich to „Warsztat etnograficzny” skierowany do studentów Instytutu Kultury Polskiej – zajęcia te prowadzę od roku akademickiego 2009/2010, ich podstawą jest omawiany przeze mnie szerzej projekt badawczy poświęcony pamięci o Armii Radzieckiej w Legnicy. W ciągu siedmiu lat warsztatów wzięło w nich udział ponad stu studentów. Materiał zgromadzony podczas badań stał się podstawą dziesięciu wystąpień na konferencjach ogólnokrajowych studentów uczestniczących w badaniach, tematem zorganizowanej przez nich w Instytucie Kultury Polskiej UW w maju 2012 roku konferencji sprawozdawczej, powstała też pod moim kierunkiem praca magisterska Anny Gańko *Latawce, śmigłowce, wiatr. O konstruowaniu narracji wspomnieniowych na podstawie rozmów wokół lotniska Brochocin*. Obecnie prowadzę w Artes Liberales warsztat etnograficzny „Czas wydarzeń i wypadków. Badania dzieciństwa w ostatniej dekadzie PRL”, a w Instytucie Kultury Polskiej warsztat medialny, którego elementem jest prowadzenie wywiadów dotyczących rzeczy jako materialnych

Olga Górecka

nośników wspomnień i doświadczeń somatycznych. Również z moich zainteresowań badawczych i przede wszystkim doświadczeń etnograficznych wynika seminarium magisterskie „Teren – doświadczenie – opowieść”. Uczęszczają na nie przede wszystkim studenci zainteresowani stosowaniem metod etnograficznych przy pisaniu prac magisterskich.

5.3.4. Dydaktyka w innych uczelniach

Oprócz zajęć prowadzonych w Instytucie Kultury Polskiej UW, współpracowałam też dydaktycznie z innymi szkołami wyższymi. W Collegium Civitas prowadziłam „Laboratorium etnograficzne” – zajęcia łączące warsztat etnograficzny, prowadzony w Hajnówce i okolicach, z seminarium licencjacko-magisterskim, a także wykłady z antropologii kultury i antropologii współczesności oraz konwersatoria „Antropologia komunizmu” i „Duchowość w kulturze popularnej krajów postsowieckich”. W Wyższej Szkole Komunikowania, Politologii i Stosunków Międzynarodowych wykładałam antropologię kultury i „Media w kulturze”. W Wyższej Szkole Viamoda Fashion miałam wykład „Sztuka i kultura współczesna”.

5.3.5. Promowanie studentów

Prowadząc laboratorium etnograficzne w Collegium Civitas i seminarium magisterskie w Instytucie Kultury Polskiej wypromowałam dwudziestu magistrów – dziewięciu w Collegium i jedenastu w IKP – a w Collegium także sześciu licencjatów. Pięcioro spośród moich magistrantów otrzymało dyplomy z wyróżnieniem. Sprawowałam też opiekę naukową nad trójkiem stypendystów programu „Konstanty Kalinowski”, adresowanego do Białorusinów chcących studiować w Polsce, a także nad studentem Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych UW. Ten ostatni, Marcin Krassowski, napisał pod moją opieką projekt badawczy „Agronauci. Europejskie ekowioski w perspektywie nauk o kulturze”, na podstawie którego otrzymał Diamentowy Grant. Jestem też opiekunką naukową grantu Mał Dobiasz „Edukacyjny przełom demokratyczny. Rozwój edukacyjnych ruchów społecznych w Polsce na przykładzie szkoły waldorfskiej” (Preludium NCN).

5.3.6. Inne aktywności dydaktyczne

W 2006 roku ukazał się podręcznik do wiedzy o kulturze dla szkół ponadgimnazjalnych, zatytułowany *Człowiek w kulturze*, wydany przez Wydawnictwo Szkolne PWN, autorstwa Iwony Kurz, Małgorzaty Litwinowicz-Drożdziel, Pawła Rodaka i mojego. Byłam autorką rozdziałów: *Czas: historyczne i współczesne*, *Wspólnoty kulturowe*, *Historyczne typy kultury*, *Kultura masowa (popularna) i jej alternatywy kulturowe*, *Człowiek i maska*, *Rytuał, obrzęd, święto w kulturze*, *Karnawał, zabawa i gra w kulturze*, *Teatr w kulturze*. W 2007 roku podręcznik został nominowany do Nagrody Edukacja XXI. W październiku 2006 roku opracowałam materiały szkoleniowe dla nauczycieli pt. „Przedmioty PRL-u” na zlecenie Muzeum Komunizmu „Socland” i Centrum Edukacji Obywatelskiej.

M. Ozonka Grybecka

5.4. Współpraca naukowa z innymi ośrodkami i instytucjami

W 2001 roku rozpoczęłam nieformalną współpracę z Twerskim Uniwersytetem Państwowym (Rosja), co zaowocowało kontaktami naukowymi z licznymi badaczami z Rosji, Ukrainy i Białorusi. Biorą oni udział w organizowanych przeze mnie konferencjach naukowych związanych z antropologią komunizmu.

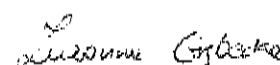
W październiku 2009 roku, w ramach umowy bilateralnej między Uniwersytetem Warszawskim a Uniwersytetem Przykarpackim im. W. Stefanyka, przez tydzień prowadziłam gościnne wykłady w Iwanofrankiwsku (Ukraina). W maju 2012 roku byłam na dwutygodniowym stypendium na Uniwersytecie Tirańskim w ramach programu CEEPUS.

Jestem też członkiem dwóch międzyinstytutowych zespołów badawczych: wspomnianego już interdyscyplinarnego Zespołu Badań Kultury Komunizmu w Krajach Europy Środkowo-Wschodniej i na Balkanach (Wydział Polonistyki UW, instytuty Kultury Polskiej, Sławistyki Zachodniej i Południowej, Polonistyki Stosowanej) oraz seminarium „Przyszłości wyobrażona” (Instytut Kultury Polskiej i Instytut Socjologii UW).

W 2007 roku wygłosiłam wykład dla studentów Akademii Sztuk Pięknych dotyczący przedmiotów jako materialnych nośników pamięci. W listopadzie 2013 roku zostałam zaproszona z gościnnym wykładem „Badanie życia codziennego w radzieckiej Legnicy - perspektywa etnograficzna” do Katedry Lingwistyki Kontaktu i Antropologii Dyskursu Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu. W latach 2013-2014 przeprowadziłam dwa wykłady dla uczestników „Szkoły Liderów Polonijnych” – pierwszy był zatytułowany „Animacja kultury – etnografia, polityka, sztuka”, a drugi „Antropologia kultury, działanie w kulturze”.

5.5. Działalność ekspercka

Recenzowałam projekty grantowe dla Narodowego Centrum Nauki i dla Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, a także artykuły naukowe dla czasopism „Kultura Popularna”, „Lud”, „Przegląd Religioznawczy” i „Pamięć i Sprawiedliwość”. Jestem też współzałożycielką i członkinią rady naukowej serii „Wschód – Zachód – konfrontacje” w wydawnictwie Libron (Kraków). W 2015 roku byłam konsultantką i koordynatorką wyprawy filmowo-etnograficznej na Białoruś będącej częścią prowadzonego przez prof. dr. hab. Leszka Kolankiewicza subprojektu *Dziady* realizowanego w ramach projektu Europejska Stolica Kultury Wrocław 2016. W tym samym roku byłam też instruktorką ds. badań etnograficznych projektu Studenckie Spotkania z Historią: *Bieżeństwo* prowadzonego na Podlasiu przez Białoruskie Zrzeszenie Studentów. Z kolei w realizowanym pod kierunkiem prof. dr. hab. Joanny Mizelińskiej granicie „Rodziny z wyboru w Polsce” (Ideas Plus 2013-2015) występowałam w roli ekspercki podczas naboru badaczy do badań

etnograficznych. W 2010-2011 brałam udział w charakterze eksperta-konsultanta w posiedzeniach nt. strategii rozwoju i promocji miasta w Urzędzie Miasta w Legnicy. W latach 2008-2009 opracowywałam dla Ministerstwa Spraw Zagranicznych pytania na konkurs na stanowiska ds. kultury w placówkach RP. W roku 2006 udzieliłam konsultacji na potrzeby filmu Andrzeja Fidyka *Białoruski walc*, a w 2011 filmu *Sztuka znikania* Bartosza Konopki.

5.6. Działalność popularyzatorska

W swojej aktywności zawodowej dużą wagę przykładam do działalności popularyzatorskiej, w której widzę możliwość rozszerzenia aktywności edukacyjnej poza bramy uniwersytetu i skierowania jej do szerszego audytorium.

5.6.1. Magia i kultura duchowa

Pod koniec pracy nad doktoratem, a także po jego obronie, brałam udział w wielu wydarzeniach popularyzujących treści związane z szeroko rozumianą magią ludową. Współpracowałam z Państwowym Muzeum Etnograficznym, wygłaszając podczas Nocy Muzeów prelekcję pt. „Siły zła, siły dobra – moc szcceptunek” (2008), a także prowadząc trzyczęściowy warsztat „Sposób na wampira – poradnik etnograficzny” i biorąc udział w panelu podczas sesji naukowej pt. „(Ob)sesja demonologiczna” w ramach imprezy „Wampiry, strzygi i spółka” (2009). Na Konwencji Fantastów Awangarda w Warszawie w 2009 roku wygłosiłam dwie prelekcje pt. „Magiczna moc słowa” i „Podstawowe kategorie języka magicznego”. W 2010 roku rozpoczęłam współpracę z Muzeum Starożytnego Hutnictwa Mazowieckiego w Pruszkowie – przedstawiłam wówczas wykład „Kowale i alchemicy” (w ramach XIV Festiwalu Nauki), a w 2016 roku wzięłam udział w debacie „Topielce, ubożęta i rusałki. Rzecz o demonologii słowiańskiej”. Wątki demonologiczne poruszyłam też w prelekcji pt. „Wampirologiczne know how”, którą wygłosiłam podczas konferencji uczniowskiej pt. „Wampiry w Reytanie” w LO im. Reytana w Warszawie w 2010 roku, a także rok później, biorąc udział w panelu pt. „Wampiry w XXI wieku” zorganizowanym przez Tarnogórskie Centrum Kultury w Tarnowskich Górach w ramach XIV Tarnogórskich makat „Odmienne Spojrzenie – Tarnogórskie spotkania ze współczesną kulturą Rumunii”. W 2012 roku dla Krajowego Funduszu na Rzecz Dzieci miałam wystąpienie pt. „Antropologiczne podstawy współczesnej magii”. Podczas VII Festiwalu Nauki „Wywoływanie duchów” w 2013 roku, organizowanego przez Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Pile zaprezentowałam wykład „Nowe szaty cesarza, czyli magia ludowa dziś”. W 2015 roku byłam panelistką debaty Uniwersytetu Otwartego UW zatytułowanej „Jak trwoga, to do astrologa, czyli o wierze, gusłach i zabobonach”, w tym samym roku w Centrum Nauki Kopernik na Wieczorze Dla Dorosłych „Jądro ciemności” wygłosiłam prelekcję pt. „Światło – mit, symbol, metafora”. Tematowi wierzeń ludowych i magii ludowej poświęciłam też wiele artykułów opublikowanych w czasopiśmie „Wróżka”, z kolei o tradycjach i wierzeniach związanych z polską

Elżbieta Gębicka

kulturą kulinarną pisałam dla „Kuchni” (*Kuchenna magia miłosna, Obżarstwo uświęcone tradycją, Nakarmić głodne duchy*), a o medycynie alternatywnej dla „Kultury Liberalnej” (*Walka o rząd dusz*).

5.6.2. Projekt legnicki

Również w przypadku badań w Legnicy ważną częścią aktywności była prezentacja i popularyzacja ich wyników, zwłaszcza wśród mieszkańców miasta. W 2012 roku, z inicjatywy jednego ze studenckich uczestników badań, Marcina Czajkowskiego, ukazał się numer periodyku „Mówią Wieki” poświęcony radzieckiej obecności w Legnicy. Zamieszczono w nim m.in. artykuł mojego autorstwa *Legnickie strzępki, czyli etnograf na śmietniku historii*, a także artykuły uczestników badań: Jędrzeja Burszty *Razem, lecz osobno. Mała Moskwa Polaków i Rosjan* i Marcina Czajkowskiego *Legnickie tropy Armii Radzieckiej*. W tym samym roku wzięłam udział w realizowanym przez Galerię Sztuki w Legnicy projekcie edukacyjnym „Moje miasto – moja przestrzeń” – wygłosiłam prelekcję „Legnica oczami etnografa” oraz prowadziłam młodzież śladami radzieckich pozostałości. W kolejnym roku, 2013, przypadała 20. rocznica opuszczenia miasta przez wojska (post)radzieckie co dało mi i mojej grupie badawczej możliwość zainteresowania legniczan projektem. Ukazał się wówczas dwujęzyczny (polsko-rosyjski) album *Legnica 1945-1993. Podwójne życie miasta* mojego autorstwa, nominowany do nagrody Legnicka Książka Roku, a wyniki badań prezentowane były podczas spotkania zatytułowanego „Raport z podzielonego miasta”, które odbyło się w ramach projektu artystyczno-społecznego „20 lat po” organizowanego przez Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy i Stowarzyszenie „Naprawiacze Świata”.

W sierpniu 2013 roku byłam jedną z realizatorek akcji animacyjnej „Ślady obecności” skierowanej do mieszkańców miasta, a we wrześniu brałam udział w prezentowaniu jej efektów podczas wernisażu w legnickiej Galerii RING. Pomysłodawczynią akcji była jedna z uczestniczek badań legnickich, Maja Dobiasz, a wydarzenie zostało zorganizowane we współpracy z Galerią Sztuki w Legnicy i stanowiło część większego jubileuszowego projektu "Odcienie czerwieni", związanego z obchodami dwudziestej rocznicy wyjścia wojsk radzieckich z miasta. Miejscem akcji był Łasek Złotoryjski, peryferyjny teren zielony, w środku którego znajduje się dawny szpital radziecki, a materiały działań ryty nadrzeczne wykonane przez dawnych radzieckich strażników szpitala, które biorący udział w projekcie legniczanie przerysowywali i opatrywali komentarzem. Tak powstałe prace zostały zaprezentowane na wernisażu w centrum Legnicy.

5.6.3. Antropologia komunizmu

Z antropologią komunizmu wiążą się dwa moje teksty eseistyczne, opublikowane w 2009 roku w szczecińskich „Pograniczach”. Pierwszy z nich, *Obcy i Oni czyli totalne zezwierzęcenie*, ukazywał metafory zwierzęce używane w propagandzie komunistycznej dla piętnowania bądź gloryfikowania grup lub poszczególnych postaci. Drugi, *Płotka na wojnie, wojna z plotką*, napisany wspólnie z Agnieszką Haską, był poświęcony sposobom traktowania plotek, pogłosek i miejskich mitów w czasie

Elżbieta Cybicka

drugiej wojny światowej i w okresie Polski Ludowej. Skupiałyśmy się między innymi na wytwarzających się wówczas sytuacjach komunikacyjnych wpływających na sposób funkcjonowania interesujących nas wypowiedzi.

Lżejszą formę miała książka *PRL w klimacie absurdu* (2011), której byłam współautorką – dwa rozdziały mojego autorstwa dotyczyły peerelowskiej codzienności i rytuałów. Wygłoszona przeze mnie w tym samym roku w Domu Spotkań z Historią prelekcja pt. „Leci bomba, leci” była spopularyzowana wersją wcześniejszego referatu konferencyjnego. Z kolei w listopadzie 2015 roku wystąpiłam jako panelistka podczas jednej z Debat wokół Uniwersamu, zatytułowanej „Egalitarny luksus, o rytuałach konsumpcji w PRL”.

Na uwagę zasługuje też w moim odczuciu przygotowana przeze mnie i Pawła Celińskiego edukacyjna gra paragrafowa „Dziennikarka” wydana w 2016 roku przez Instytut Pamięci Narodowej. Jest ona skierowana przede wszystkim do starszej młodzieży i studentów. Gracz wciela się w postać młodej dziennikarki, z którą „przeżywa” dwie ostatnie dekady Polski Ludowej, podejmując w imieniu postaci decyzje o charakterze życiowym, zazwyczaj stanowiące wybór moralno-etyczny lub polityczny. Do formuły typowej gry paragrafowej dodaliśmy element losowy – losowanie, którego wynik przesądza o szczęśliwym lub pechowym rozwoju wypadków. Założeniem gry jest ukazanie realiów owych dwóch dekad, ówczesnych wydarzeń i zjawisk, dzięki czemu gracz może przyswoić sobie wiedzę o tych czasach (gra jest wyposażona w słowniczek). Sama struktura gry ma natomiast ukazać złożoność życia w owych czasach, konieczność podejmowania decyzji na wielu poziomach, ale też wpływ czynników zewnętrznych na życie codzienne. Gra jest pierwszą z serii, do druku są przygotowane kolejne tomy („Działaczka partyjna”, „Robotnik”, „Działacz SKR” i „KO-wiec”).

5.6.4. Współpraca z mediami

Oprócz pozostałych, wymienionych przeze mnie w załączniku, publikacji i prelekcji popularyzatorskich, współpracuję też stale z mediami, udzielając wypowiedzi i komentarzy antropologicznych dotyczących aktualnych zjawisk i wydarzeń społecznych. Wypowiadałam się między innymi na antenach III Programu Polskiego Radia, IV Programu Polskiego Radia, Radia Poland, Radia Dla Ciebie, Radia TOK FM, TVP Info, TVP Regionalnej, TVN, TVN24, Superstacji, Polsatu, Polsatu News, Polsatu News 2 i innych.

Zdzisława Grybecka